

Politik Bilim

Hatırlamak İsteyenler için (2)

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>; hagoker@ttmail.com

Konumuzu sürdürürken, zorunlu olarak iktisatçılardan ödünç alacağım kavram ve terimleri kullanırken hatâ eder isem affola...

Sorumuz şuydu: **Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması**'yla niçin “*ithal mallar yerine yerli malların kullanılmasına ya da ihracat performansına bağlı olan sübvansiyonlar*” yasaklandı da “*sınâî araştırmalar ve rekabet öncesi geliştirme faaliyetleriyle*” ilgili olanlar yasaklanmadı ve bunların üst sınırı belirlenirken niçin bu denli cömert davranıldı?

Yanıt biliniyor ama her ihtimale karşı bir daha yineleyelim: Çünkü o anlaşmayı dayatanlar, sanayileşme süreçlerini çok gerilerde bırakan, **gelişmiş ülkelerdi**; onlarla ilk ağızda uzlaşanlarsa, geç de olsa, **sanayileşme eşğini aşmış** olanlardı. Ve her iki grubun firmaları, Porter'ın terminolojisiyle söyleyelim, “*Ürün kalitesini yükselterek, ürüne ek özellikler kazandırarak, ürün teknolojisini geliştirerek ya da üretim verimliliğini artırarak, faaliyet gösterdikleri sanayilerde üretkenliklerini (prodüktiviteyi) yükseltebilmekte; ürettikleri ürünlerin, nitelik açısından daha çok aranır hâle gelmesini ve işçi başına düşen çıktıyı çoğaltacak yüksek otomasyon düzeylerine erişmeyi başarmaktaydılar. Dahası, o firmalar üretkenliğin genelde daha yüksek olduğu ve giderek daha ‘sofistike’ hâle gelen sanayi sektörlerinde de rekabet edebilme yetkinliklerini geliştirebiliyor ya da bütünüyle yeni ve ‘sofistike’ sanayilerde başarıyla rekabet edebiliyorlardı. Böylece, uluslararası pazarlarda, itibarî değerlerin üzerinde fiyatlar elde edebiliyorlardı.*” Bu duruma gelmiş ülkelerin firmalarının, elbette, gelişmekte olan ülke firmalarının, gecikmiş sanayileşmenin ve teknolojideki açıklarının yarattığı ek üretim maliyetlerini azaltabilmek ve böylece rekabet gücü kazanabilmek için gereksinim duydukları yatırım ve ihracat desteklerine ihtiyaçları olmazdı.

Ama o ülkelerin firmaları, dünya pazarlarında yakaladıkları rekabet üstünlüklerini kaybetmemek için sürekli yenilik (inovasyon) yapmak; bu süreci besleyebilmek için de sürekli sınâî araştırma yapmak zorundaydılar. Pazar ekonomilerinin sürdürülebilirliği de firmaların bu zorluğun üstesinden gelebilmelerine bağlıydı. Ne var ki, araştırma ve yenilik faaliyetleri söz konusu olduğunda bu ekonomiler hep tökezliyorlardı. Çünkü, getirisini bütünüyle kendilerine mal edebilme şartlarının eksikliği ya da taşıdıkları riskler nedeniyle, firmalar, bu tür faaliyetlere yeterince yatırım yap[a]mıyorlardı... (Neoklâsik İktisat Kuramı'nda bu olgu **pazar tökezlemesi [market failure]** kavramıyla açıklanıyor.)

Gerçekten de, firmaların, söz konusu faaliyetlerin getirisini bütünüyle kendilerine mal edebilmeleri güçtür. Fikrî mülkiyet haklarındaki ilerlemelere rağmen, bu faaliyetler sonucu geliştirdikleri yeni üretim yöntemleri ya da ürünlerin başka firmalarca, nispeten az bir yatırım maliyeti karşılığında, taklit edilebildiği görülmektedir. Kaldı ki, araştırma ve yenilik faaliyetleri, sonuçta bunların getirisinin ne olacağı konusunda tahminde bulunmayı güçleştiren, pek çok, bilimsel, teknolojik ve ticarî belirsizlik taşır. Araştırma projelerinin sonuçları, bazen yatırımcıların, risk ve kazanımlarını doğru olarak değerlendiremeyecekleri kadar uzun dönemlerde ortaya çıkar. Ortaya konulan yeniliklere ticarî bir kullanım alanı bulunması ya da bu yenilikleri ticarîleştirecek yeni bir şirketin kurulmasında karşılaşılan riskler yüzünden, başarı kazanıp geri dönüş sağlayan, büyük ölçekli araştırma projelerinin yüzdesi oldukça düşüktür. Aslî işleri ticarî riskleri yönetmek olan, geleneksel banka sistemi de, araştırma ve yenilik projelerini finanse etmede gönülsüzdürler.

P. Caracostas ve U. Müldür'ün dediği gibi, “*Araştırma ve yenilik yatırımlarının özelliğinden kaynaklanan bu güçlükler göz önünde tutulduğunda, bütün pazar ekonomilerinde, devletin*

yardımları olmaksızın, bilimsel ve teknolojik ilerleme için gerekli sermayenin gerektiği düzeyde sağlanabileceğini düşünmek, ...yalnızca bir hüsnükuruntudan ibarettir.” (1998, **Society, The Endless Frontier**) Söz konusu anlaşmayı düzenleyenler de zâten böyle düşünecek kadar saf değillerdir. Başını çektikleri iktisadî sistem ve bu sistem içinde önde koşanlar olarak ulusal çıkarları neyi gerektiriyorsa ona izin vermiş; ondan ötesini yasaklamışlardır. Gelecek hafta devam edeceğiz...

CBT. 12 Ağustos 2011